ივერია

1877—1887 წელიწადი — საპოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთი — 1877—1887 წელიწადი

გაზეთის „ივერიის“ პირველ-ლის მარტიდამ წლის დამლეგამდე ღირს 8 მ. 75 კ.

გაზეთის დასაკვეთად და კერძო განცხადებათა დასაბეჭდად უნდა მიმართონ: თბილისში რედაქციას, ახალ-ბებოვოვის ქუჩაზედ, სახლი № 9, ბ. ნიდდეკეკლის საგაზეთოს, გოლოვინის პროსპექტი, ცენტრალურსა და გრიბოედოვის წიგნების მაღაზიებს.

ფასი განცხადებისა: ჩვეულებრივი სტრიქონი რვა კაპ.

გაზეთის ფასი:

თვე	მან.	კ.	თვე	მან.	კ.
12	10	—	6	6	—
11	9	50	5	5	50
10	8	75	4	4	75
9	8	—	3	3	50
8	7	25	2	2	75
7	6	50	1	1	50

ცალკე ნომერი—ერთი შაური.

„ივერიის“ პირველ-ლის მარტიდამ წლის დამლეგამდე ღირს 8 მ. 75 კ.

ტფილისი, 7 მარტი

რაკი ყურძენი დაიწურება ხოლმე ასე-თუ ისე, ტკბილს მიუშვებენ ხოლმე ბოჭკაში. თითქმის ყველა ევროპიელნი ფვინის ჭურჭლად ამ შემთხვევაში და საზოგადოდ-დაც ბოჭკასა ჭხმარობენ. რასაკვირველია, შესანახავად სხვა სახის ბოჭკაა და სადუღარად სხვა სახისა და ამ „ანასასკელთა“ რუსულად ჭქვიან „ჩანი“. ჩვენში კი უფრო ბევრგან პირდაპირ საწნახელისა, თუ ნავის მიღლდამ ქვევრში მიუშვებენ ხოლმე. ხოლო ამ ბოლოს ხანებში ზოგან „ჩანებსაც“ ჭხმარობენ და შიგ «ჩანებშიკა» სწურავენ კიდეც, განსაკუთრებით წითელს ფვინოსა. არსად არ შეგვხვედრია ამოგვეკითხა, რომ ევროპაში ტკბილი რამდენსამე წვერად გაჭყონ და ისე ცალ-ცალკე ჭურჭელში ადუღონ. ჩვენში კი იცან: ვისაც დიდი მოსავალი მოსდის, საწნახელიდამვე გამოსულს ტკბილს სამ წვერად დაჭყიფს და ცალკე-ცალკე ქვევრში მიუშვებს. ერთი წვერი იგია, რაც მუშების პირველ გაგლაზე წვენი წამოვა საწნახელიდამ. ამას ცალკე მიუშვებენ და ამბობენ, ამისი დაბალი ფვინო დადგებაო, რადგანაც

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რაც ჭუჭუი, მტვერი ჩაჭყოლია ყურძენს და რაც მეტი წყალი აქვს, ამ პირველი ნაწურ წვენს გაჭყვებაო. ამ წვენის ფერი თითქმის მღვრიე წულის ფერია. წვენი ამის შემდეგ მალე იცვლის ხოლმე ფერსა, ასე რომ კაცი თვალით ადვილად შეამცნევს. რაკი ეს მოხდება, ახლა წვენს სხვა ქვევრში მიუშვებენ; ნაბოლოდ-ყვარად წვენი ერთხელ კიდევ იცვლის ფერსა, უფრო მოწყრიბულის ფერისა შეიქმნება, უფრო სქელი და წებოიანი და მაშინ მესამე ქვევრში მიუშვებენ. რა თქმა უნდა, ამას მარტო დღის მოსავლის პატრონი იქმს. საქმე ის არის, რომ ამ სამ წვერად დაყოფას ტკბილისას თვისი ცხადი აზრი და საბუთი აქვს. ამ გვარად განცალკევებას სხვა-და-სხვა სიწმინდისა, ფერისა და სისქის ტკბილისას ცოტა თუ ბევრი ზედ-მოქმედება უნდა ჭქონდეს ფვინის სიკეთეზედაც.

ამას მარტო ერთი ნაკლი აქვს, თუმცა ადვილად მოსაშორებელი, მაგრამ საკმაოდ ყურს არ ათხოვებენ ჩვენში. ამ შემთხვევაში თვითეული წვერ ტკბილისათვის ქვევრი იმოდენა უნდა იყოს, რომ ერთის დღის ნაწურმა ტკბილმა სადუღარად მოჭყოროს ქვევრი. თუ ქვევრი იმოდენად დიდია, რომ რამდენსამე დღის ნაწური სადუღარად ძალიან მოჭყრის, მაშინ ტკბილის მეორე და მესამე დღეს ჩამატება დუღილს ახანებს, აგვიანებს: დუღილის მალე გათავებისათვის საჭიროა ერთისა და იმავე დროის ნაწურით ერთისა და იმავე დღეს ქვევრი, თუ რამ სხვა ჭურჭელი იმოდენად აივსოს, რამოდენადაც ქვევრს თუ ჭურჭელს დუღილისათვის ავსებენ ხოლმე.

რაკი ტკბილს, ესე იგი, წვენს ყურძნისას ქვევრში თუ რაიმე სხვა ჭურჭელში ჩააყენებენ, მას ბერმედ დაიწყება ის ბუნებური მოქმედება, რომელსაც ჩვენში დუღილს ეძახიან. ყველაზედ მეტად, თუ არ მთლად, ამ ბუნებურ მოქმედებაზეა დამოკიდებული, ფვინის სიავ-კარგე, იმიტომ-რომ ყოველისფერით ერთისა და იმავე ყურძნის წვენისაგან შესაძლოა სხვა-და-სხვა ფვინოც დადგეს, თუ დუღილი სხვა-და-სხვა გარემოებაში მოსვლია, სხვა-და-სხვა გვარისა და ხარისხისა ჭქონია.

საჭიროა ჭაჭა და კლერტი ჩააყოლოს ტკბილსა, თუ არა? ჩვენ დუღილს ბუნებური მოქმედება ვუწოდეთ, იმიტომ რომ დუღილი აქ კაცის ხელით მიცემული წამალით, თუ ნივთიერებით არ აღიძვრის ხოლმე; ამ ნივთიერებას, თუ წამალს თვითონ ბუნება აძლევს ყურძენსა. გამოჩენილმა ჩასტერმა დაამტკიცა, რომ იგი ნაწვერი, რომელის გამოც ტკბილი აღუდგება ხოლმე, ზედ ყურძნის მარცვლის კანზედვე არის მტვერსავით, ანუ უკეთ ვსთქვათ, ჭიოსავით. ჩასტერმა განგებ საცდელად დიდის სიფთხილით წვენი ისე გამოსწურა ყურძნის მარცვალსა, რომ ჭაო არ ჩაა-ყოლა; ნაწური მინის ჭურჭელში ჩაასხა და ჭაერი არ მიაკარა, იმიტომ-რომ ჭაერშიაც ყოველთვის არის ის სამიგროსკოპო სხეული, რომელსაც ამადუღებელი თვისება აქვს. ყურძნის წვენი მინაში არ აღუდგება და რა-ცა ის მტვერი, თუ ჭაო ყურძნის მარცვლის კანისა ჩაუშვა, მარტო. მას შემდეგ დაიწყო წვენმა დუღილი. აქედამ რა გამოდის? რას გვასწავლის, რას გვეუბნება ეს მაგალითი? ამის პასუხს შემდეგს ნომერში მოგახსენებთ და ამ პასუხისაგან აიხსნება, რის მაქნისიც არის ჭაჭა და რა საჭიროებას შეადგენს ფვინის კეთების საქმეში.

ახალი ამბავი

*** გუშინ-წინ საღამოს კაკასიის სამეურნეო საზოგადოების კრებამ მოისმინა მოხსენება ბ-ნის დინგელშტედტისა ჩაის მოყვანაზედ ინდოეთსა და ამიერ კაკასიაში. ბ-ნმა დინგელშტედტმა ფოკლედ მოუთხრა კრებას შინაარსი ინგლისელის მონეს წიგნისა, რომელიც ჩაის მოყვანის საქმეს შეეხება. შემდეგს ნომერში ჩვენ ერლედ მოგილაპარაკებთ, როგორც ინის გამო, რაც დასაკვნა ბ-ნმა დინგელშტედტმა, ისე კამათობის თაობაზედ, რომელიც ამ მოხსენებამ გამოიწვია საზოგადოების წევრთა-შორის.

*** ხვალ, ტფილისის საქალაქო საბჭოს მორიგი კრება ექმნება. განსაბილველია, სხვათა-შორის, შემდეგი საგნები: სია იმ ქუჩებისა, რომელიც უნდა ქვით დაიფინოს ამ 1887 წლის განმაველობაში, მოხსენება დინგელშტედტისა ინის თაობაზედ, რომ ქალაქში „ტროტუარები“ დაიმართოს და აზრი ხმოსნის იეანენკოსი, რომ საბჭომ ხელ-მეორედ გადასინჯოს თავისი გარდაწყვეტილება და ალექსანდრეს ბაღი ქალაქმა ჩაიბაროს ხაზინისაგანაო.

*** ქუთაისიდამ გვწერენ: ამ წლის თებერვლის ათს ქ. ქუთაისში, სამეფო სახლში, გამართული იყო „სატანლაო“ საღამო აქაურ უფასო საქალებო სკოლის სასარგებლოდ. სულზე ერთი მანათი იყო შესვლის ფასი. ბუფეტიც იყო გამართული. აქვე იდგა პატარა ყუთი ფულის შესაწირავად. ყველა ეფიქრობდით, რომ ამ გასართობ საღამოს დიდი საზოგადოება დაესწრებოდა, მაგრამ ჩვენი მოლოდინი გამტყუნდა; ხალხი ცოტა იყო. რით აიხსნება ამ გვარი გუნ-გრილობა ამ სკოლის მიმართ? ამ სკოლამ დიდი ხანია დაიმსახურა მადლობა და თანაგრძნობა ღარიბისა და გაჭირებულის ხალხისა, რომელსაც არ შეუძლიან დიდი შემწეობა აღმოუჩინოს სკოლას.

სკოლაში ამ ქამად სწაელობს ასორმოც-და-თოთხმეტი ქალი და მოსწავლე, თითქმის სულ ქართველები არიან. პირველ-დასაწყის საგნების გარდა, ასწავლიან ბევრ ნაირ ხელ-საქმეს და ფეხ-საცმელების კერავს. ამ სკოლაში კუოს შესრულებულები შედიან ბევრ ადგილებიდამ. ამ ბოლოს ოთხ-ხუთ თვეს ამ სკოლაში ერთ ინგლისელ ქალს ასწავლიდა ინგლისურ ენასა, ფრანგულსა, ბალეტსა, ფორტეპიანოსა, ვოკალურ მუსიკას

საქალო გიმნაზიაში და იქ სწავლობენ. სკოლა რიგიანად ასრულებს თავის დანიშნულებას. ამაზე დამემოწმებიან თვით მშობლები ამ სკოლაში მოსწავლე ქალებისა და ქუთათური საზოგადოება. მაშ რა არის მიზეზი, რომ ამ სკოლის სასარგებლოდ გამართულმა საღამომ დიდი არაფერი შემწეობა მისცა სკოლას.

ქუთათურებს არ მიეტეეებათ, ეგონება, ასეთი გულ-გრილობა. აქაური საზოგადოება არც ისეთი საზოგადოებაა, რომ არ ესმოდეს, რა დიდი მნიშვნელობა აქვს ქვეყნისათვის ქალების სწავლასა და განათლებასა.

*** იმ უბედურობის გარდა, რომელიც შორაპნის მაზრაში მოხდა იანვრის განმავლობაშია, გვწერს შორაპნელი კორრესპონდენტი, ერთი უბედურება კიდე წარსულს თებერვალში მოხდა აქეთკენაო. რადგან გზები შეკრული იყო თოვლისაგან და მხოლოდ რკინის გზის ლიანდაგი იწმინდებოდა, ქვითი მგზავრი უფრო ამ ლიანდაგს ეტანებოდა. თებერვალში ერთი გლეხი-კაცი, გვარად გოგია ფანჯარაძე შემდგარიყო. ამ ლიანდაგზე და შინისაკენ თურმე მიემგზავრებოდა. ლიანდაგის აქეთ-იქით დიდი თოვლის ზვინები იყო და ვერც აქედ გადუხვევდა კაცი, ვერც იქით. უცებ მოასწოროს მატარებელმა. ამ თოვლის ზვინებ შუა მოემწყვდა საცოდავი გლეხი და მატარებელმა ძალიან დააშავა.

*** იქიდამეე გვწერენ, რომ ერთის ჩვენებურს სოფელში ცოლმა მოსწამლა თაეისი ქმარი და კინაღამ სიკვდილი არ გაისტუმრა. ცოლს საწამლავი ლობიოს შეჭამადში ჩაესხა. ქმარი მალე მიხვედრილიყო და თაეის თაეისთვის ეშველნა. საქმე გამომძიებელსა აქეს გადაცემული. ცოლი-კი ამ ამად თაეის დედ-მამასთანა სცხოვრობს. ამბობენ, მოწამვლის მიზეზი ის თუ იყო, რომ ცოლს სძულდა თაეისი ქმარიო.

*** ჩვენი ქუთათური კორრესპონდენტი გვწერს შემდეგს: 16 თებერვალს მუშურის უღელ-ტეხილზე დილუბულის მგზავრების შესახებ აი კიდეე რა შეეტყეე: მგზავრად ყოფილა ოც-და-შვიდი კაცი. ამათში თხუთმეტი ზვავს ჩაუტანია, სხვები განაპირას ყოფილან და ზვავი ასცილებიათ. თხუთმეტში ცხრა, როგორც იცის მკითხველმა, დილუბულა, ექვსი კი, თუმცა ზვავს წაულია, მაგრამ კიდებეზე მიუყრია ისე, რომ ორს სულ არ გასპირეებიათ თოვლიდგან ამოსვლა, ოთხში ზოგს თავი უჩანდა თურმე თოვლიდამ, ზოგს ფეხი და ხელი. ეს ორი მისცევიდნენ და ცოცხალნიეე ამოიყეანეს. თოვლის ზვავი მოწყეტილა ზედ მუშურის მწვერვალზე ჩრდილოეთის მხრით, იმ ადგილას, რომელსაც „ეიბეკილოთარ“-ს ეძახიან. ის ორი დამრჩეული კაცი, რომელთ ეინაბაც წინა ცნობაში ვერ მოგწერეთ, ერთი მულახელი ყოფილა, გვარად დადუანი და მეორე დიაკონი წულუკიძე. დილუბული კაცები ყველა უბოროვიათ. ამ ნაირად ცხრა კაცში ერთი თავარ დიაკვანია, ოთხი მედეეთნე და ოთხი ერის კაცი. დიაკვნებში ორი ლეჩხუმელია, ორი რაჭეელი და ერთი სვანი. სამი დიაკვანი ოც-ოცი წელიწადი იქნება, რაც სვანეთში მსახურებენ.

*** იგივე კორრესპონდენტი გვწერს: სვანეთში კი ხანია რაც სახადი (тифъ) გაჩნდა. დამარწმუნეს, რომ მარტო ორს საზოგადოებაში—მესტიისა და ლენჯერისაში ორმოცზე მეტი კაცი მოუელეს. ეს სნეულება ახლა სხვა საზოგადოებაშიაც გადასულა, მაგ. ეცერისაში, და ალბად მთელს სვანეთსაც მალე მოედება. სვანეთში ექიმის ხსენება არ არის.

ამ სნეულებას ერთი მღვდელიც მოუკლავს, იმერელი, გვარად გომაოძე, რომელიც მსახურებდა ლენჯერის საზოგადოებაში.

ცუდის ზამთრის გამოისობით წელს რაელდებოდა, რადგან აქლემის ტანის კატა მეტად დიდს ალიაქოთს ასტეხდა ოთახში თაგვის დევნის დროსაო». ან ეს: „კაცს რომ მხრების მაგვარად ორივე ხელები თავის ქალაზედ ჰქონდეს გამობმული, მაშინ კისერს მეტი ძალა დაადგებოდა და არც თავის ტენი იქნებოდა მოგებაშიო“.

ასეთის ფიქრების შემდეგ კმაყოფილების ნიშნად წელში გაიშლება, ულაკაზედ ხელს გადისვამს და ჰკითხავს თავის თავს: „ნუ თუ შესაძლებელია, რომ ასეთი ღრმა აზრი სხვასაც ეისმეს მოუეიდეს და ასე ადვილად და გონიერულად ახსნას ბუნების საოცარი ამოცანა, მისი სიბრძნესასწაულნი, მისი მოწყობილობა?

— არა, დასასკენის ფუტაზე, მე, მხოლოდ მე მომდის ასეთი საუცხოო აზრები თავში და მეეე შემიძლიან ასე ადვილად და მარტივად მათი შეგნება. პატარა ჭკუისათვის ყოველად შეუძლებელია ასეთი საზერა; უსათუოდ დიდი, დიდი ჭკუა არის საჭირო, რომ კაცის თავში ასეთი ღრმა აზრები იბადებოდეს.

***

მერე უსაზღვრო ოცნებობა გაიტაცებს ფუტაძეს და მოჰყეება, მაგალითებრ, ასეთს მეეერ-მეტყველობას.

„ნუ თუ მართლა ჩემმა სიცოცხლემ ისე შეუმჩნეველად უნდა ჩაიაროს, რომ შესაფერი ნაკეალეი არ დასტოვოს საკაკოს? ნუ თუ ჩემ სიკედილის შემ. დეგ დედ-მიწაზედ არ უნდა დარჩეს ჩემის ჭკუის რაიმე ნაყოფი, რომლის სიტკბოებასაც მთელი კაკობრიობა ეწაფებოდეს? ნუ თუ მე ვერ შეეიძლებ სიცოცხლითეე ავიმენო ისეთი ძეგლი, რომლის წინაშე ყოველი ადამიანი დიდის კრძალვითა და მოწიწებით მუხლს იდრეკდეს და თაყვანს სცემდეს? ნუ თუ ისე უნდა დაილიოს ჩემნი დღენი, რომ ჩემი სახელი ყველას არა ჰქონდეს ჩაწერილი მეხსიერების დავთარში?—არა, ეს სირცხეელი იქნება ჩემთვის; მაშ რიღასთვის მაბია თავი მხრებზედ; რისთვის მინდა ეს ჭკუა, თუ კი მეისტორიეებს ჩემს სახელს თავიანთ თხზულებებში არ ჩაეაწერინებ? იქნება ისეთიეე წითელი სისხლი მირბის ჩემს ძარღვებში, როგორიც ჩემს მომმეებისაშია; იქნება სმა-ჭამა ისეთიეე საჭიროებიათვის უნდოდეს ჩემს სხეულს, როგორისათვისაც სხვებისას; იქნება სითბოსიცივეეს იმ გვარადეე ეგრძნობდე, როგორადაც სხვები; იქნება სინთალი და სიბნელეე იმ სახითეე მეჩვენებოდეს, როგორც სხვებს; იქნება სიკედილის შემდეგ ჭია-ლუა ისეეე დაუწყვდეეს ღრღნის ჩემს გვამს, როგორადაც სხვებისას,—მაგრამ ჩემმა სიცოცხლემ ამ სახით არ უნდა განვლოს თავისი გზა, რა სახითაც მრავალის სიცოცხლეს გაუვლია. არას დროს ეს მე არ მეპატიეება. წინაღმდეგ შემთხეეევაში მეეე რომ დამსვან ჩემის საკუთარის საქიდლის მსაჯულად, ჩემს თავს საშინელს სატანჯველს გადუწყეეტდი სასჯელად.

მზისათვის იმიტომ ურგუნებია ბუნებას ასეთი სიდიდე, სიმძლავრე, რომ მთელს სამყაროს მოჰფინოს თავისი განმაცხოველებელი სითბო და დაიცვას ყოველი არსება დამშობისაგან; დიდი ზღვები იმიტომ გაუჩენია ბუნებას, რომ საკმაო ღრუბლები ავიდნენ ცაში დედა-მიწის მოსარწყავად; იგივე ბუნება დიდს ჭკუასაც იმიტომ ჰბადავს, რომ კაკობრიობის ცხოვრებაში დიდი, თვალ-საჩინო რამ საქმე მოახდინოს.

მაშ მეც რომელსამე საქმეს ხელი უნდა მოვკიდო. რა საქმეს? მოდი გამოვიგონებ რასმეს: წერა-კითხეა... ეს უკეე მოგონილია; ზიგნის ბეჭდეა, —სხვებს მოუგონიათ; ორთქლის ხმარება, როგორც სამოძრაო ძალისა, —შემოღებულია; ტელეგრაფი, ტელეფონი, ფოტოგრაფია, ტელესკოპი, მიკროსკოპი, — ერთის სიტყეით, რაც კი რამ მეცნიერების დიდსა და დიდს საუნჯეს შეადგენს, ყველაფერი თითქმის მოგონილია, შემოღებულია; რაღა დამრჩა მე? აი საკითხავი, რომლისათვისაც მე მინდა თავ და პირეელად პასუხი როგორმე მოვაგებინო.

მაგრამ რას ვბობდაე? განა ასის წლის წინად, სანამ გამოჩენილი ფრანკლინი ელექტრონს აღმოაჩენდა, ჰქონდა ეისმეს ადამის შეილთაგანს რაიმე წარმოდგენა ტელეგრაფზედ? შეეძლო ეისმეს ეფიქრნა, რომ ოდესმე ადამიანი არამც თუ მოიგონებს ელვისა და ჭექა-ქუხილის მიზეზს, არამედ უკანასკნელს სრულიად თავის ყმად გაიხდის, დაიმორჩილებს, — მერე ისე დაიმორჩილებს, რომ კაშტეჩიეით შეაბავს ურემში და დაარბენინებს თავის თავს მთელს ხმელეთზედ; შეაბავს ნავსა და ხომალდში და სიგძე-სიგანეზედ არხენად სთელავს ყოველს ზღვა-ოკეანეს მთელს დედა-მიწის ზურგზედ; დაბარებს სიტყვასა და თვალის დახამხამების უმალ მთელს ქვეყანაზედ მოაფენინებს; ჭრაქეეით აანთებს და ქუჩებს გაანათებინებს; ატრიალებინებს ყოველ-გვარ ჩარხებს,—ერთის სიტყეით, რა საქმე გზადიან სულო და გულო, რა სამსახური გინდა, რომ მას არ ალასრულებინოს კაცმა?!

მაშასადამე, გადაჭრით შეიძლება ითქვას, რომ კიდეე ბეერი, ძლიერ ბეერი, კაკობრიობისათეის ფრიად გამოსაყენი რამ არის ჯერ მოსაგონი, აღმოსაჩენი, რომელიც არც თავის დღეში ფიქრად მოგვსელია, არც წარმოგვიდგენია.

***

ეხლა ჩემზედ არის დამოკიდებული, რას შეეუდეე, რა მოვიგონო? ცდა ბედის მონახეერეაო, ამბობს ქართუ-

---

ძრახვა შეადგენს მის სულსა და გულს, მის არსებას. ფუტაძე შენთან ყოველთვის ეცდება სხვა დაამციროს მხოლოდ იმიტომ, რომ თავისი თავი აღამაღლოს და თავის თავს აღამაღლებს, რომ ამით სხვა დაამციროს. ზოგი კაცი იქნება სკოდადედს და როგორმე ქკეეით, მოკმედებით განგებ აზეია ადებდეს თავის ღირსებას; მაგრამ გულში კი აუტილებლად რამე ღარღლი ექნება: უსათუოდ ჭრიმობს დანშაულს და საკუთარისაეე სინიდისის წინაშე ამხილებს ამას; მაგრამ იმდენად ბედნიერია ფუტაძე, რომ მტკიცედ სჯერა, ეითომც და მართლა ამასთან შედარებით ყველანი ისეთიეენი არიან, როგორც ლომთან ჭიანჭეელები. იმიტომაც არის, რომ თითქმის შუძლებელია რომელიმე შენი აზრი მოაწონო. ამას, რაც გინდა სიკეთით სავსე იყოს ის აზრი. საკუთარი გემოვნება (რომ არა ვსთქვა რწმენა) ამას კანონად მიაჩნია და ამ სახით უცქერის და ჰხმობს ყოველ გარემოებას. საკუთარ მოფიქრებას, დუმილს მეტის-მეტს სიღრმეს, სიმახვილეს, სიმძლავრეს აწერს და ვერას გზით ვერ მოუნელებია, რომ შეიძლება სხვის ტენი უფრო მეტად, უფრო სიმართლით და სიმტკიცით მოქმედებდეს. ფუტაძე ზის, მაგალითებრ, ჰფიქრობს, ჰფიქრობს და ბოლოს ეს აზრი მოსდის თავში: «კაცს რომ აქლემის ოდენა ზრდიდეს, მაშინ სახლებში თაგვები გამრავლდებოდა, რადგან აქლემის ტანის კატა მეტად დიდს ალიაქოთს ასტეხდა ოთახში თაგვის დევნის დროსაო». ან ეს: „კაცს რომ მხრების მაგვარად ორივე ხელები თავის ქალაზედ ჰქონდეს გამობმული, მაშინ კისერს მეტი ძალა დაადგებოდა და არც თავის ტენი იქნებოდა მოგებაშიო“.

ასეთის ფიქრების შემდეგ კმაყოფილების ნიშნად წელში გაიშლება, ულაკაზედ ხელს გადისვამს და ჰკითხავს თავის თავს: „ნუ თუ შესაძლებელია, რომ ასეთი ღრმა აზრი სხვასაც ეისმეს მოუეიდეს და ასე ადვილად და გონიერულად ახსნას ბუნების საოცარი ამოცანა, მისი სიბრძნესასწაულნი, მისი მოწყობილობა?

— არა, დასასკენის ფუტაზე, მე, მხოლოდ მე მომდის ასეთი საუცხოო აზრები თავში და მეეე შემიძლიან ასე ადვილად და მარტივად მათი შეგნება. პატარა ჭკუისათვის ყოველად შეუძლებელია ასეთი საზერა; უსათუოდ დიდი, დიდი ჭკუა არის საჭირო, რომ კაცის თავში ასეთი ღრმა აზრები იბადებოდეს.

***

მერე უსაზღვრო ოცნებობა გაიტაცებს ფუტაძეს და მოჰყეება, მაგალითებრ, ასეთს მეეერ-მეტყველობას.

„ნუ თუ მართლა ჩემმა სიცოცხლემ ისე შეუმჩნეველად უნდა ჩაიაროს, რომ შესაფერი ნაკეალეი არ დასტოვოს საკაკოს? ნუ თუ ჩემ სიკედილის შემ. ეგ ეგ ეგ

*** „გაზ. Моск. Вѣд.“-ი ამბობს, რომ რკინის გზის საქართველოდამ რუსეთში გაეკანის საქმესს კალეე შეუდგა მთავრობამა. გზას სულ 183 ვერსის სიგძე ექმნება. გეირაბის სიგძე 17 ვერსამდეაო. დაიწყება გზა გორიდამ და მიეა კაკეასეის რკინის გზის დარგ-კოხის საგეურამდეო. ხარჯად სულ 49¼ მილლიონი მანათი მოუნდებაო და 5—6 წელიწადზე ადრე ვერ გათაედება ეს საქმეო.

*** იგივე გაზეთი ამბობს: ამ დღეებში მინისტრთა კომიტეტი განიხილაეს ნაეთის გამომყეან მილის საქმეს ბაქოსა და ბათუმის შუაო. მთავრობა იმ აზრისაა, რომ რაც შეიძლება მალე უნდა გაკეთდეს ნაეთის გამყეანი მილიო. რაიცა შეეხება ბაკის დადებას ნავთზე, ეს საგანი იმ დრომდე უნდათ გადასდონ, ვიდრე დღეეანდელი გაეჩერებული მდგომარეობა ნაეთის წარმოებისა არ მოისპობაო. ეს გაეჩერებული მდგომარეობა იმ მიზეზით გაჩნდა, რომ ნავთი ბეერია და ნავთის აქედ-იქით გატანის ღონე-კი ნაკლებიაო.

*** გაზ. „ნოვ. ობ.ოზ.“ ამბობს, რომ ტფილისის სათავად-აზნაურო ბანკმა იჯარით მისცა საზაფხულოდ ერთს ტფილელს კაცს თავისი ბაღი არწრუნისეულის ქარავასლის გვერდზეო. ამ კაცს განზრახეა აქეს იყოლიოს ზაფხულში მემუსიკეთა ორკესტრი და ბაღის ერთი ნაწილი ისე მოაწყოს, რომ შიგ ისყიდებდეს ყეაელების თაიგულები და სხეა-და-სხეა ვვარ მცენარეთა თესლეულობაო.

*** იგივე გაზეთი ამბობს: მთავარმართებელის კანცელარია აგროვებს ცნობას იმის შესახებ, თუ ეის რამდენი მამული და მიწები აქეს კაკეასიაშიო. ეს ცნობანი იმიტომ არიან საჭირონი, რომ მთავრობას განზრახეა აქეს, მამულზე გადასახადი დაიწესოსო.

*** 6 მარტს შეაღამისს, ეღლისაბედის ქეჩაზე, ადოლეგ მადგრის ლუდის ქარხანაში საკუთარის საქიდლის მსაჯულად, ჩემს თავს საშინელს სატანჯველს გადუწყეეტდი სასჯელად.

მზისათვის იმიტომ ურგუნებია ბუნებას ასეთი სიდიდე, სიმძლავრე, რომ მთელს სამყაროს მოჰფინოს თავისი განმაცხოველებელი სითბო და დაიცვას ყოველი არსება დამშობისაგან; დიდი ზღვები იმიტომ გაუჩენია ბუნებას, რომ საკმაო ღრუბლები ავიდნენ ცაში დედა-მიწის მოსარწყავად; იგივე ბუნება დიდს ჭკუასაც იმიტომ ჰბადავს, რომ კაკობრიობის ცხოვრებაში დიდი, თვალ-საჩინო რამ საქმე მოახდინოს.

მაშ მეც რომელსამე საქმეს ხელი უნდა მოვკიდო. რა საქმეს? მოდი გამოვიგონებ რასმეს: წერა-კითხეა... ეს უკეე მოგონილია; ზიგნის ბეჭდეა, —სხვებს მოუგონიათ; ორთქლის ხმარება, როგორც სამოძრაო ძალისა, —შემოღებულია; ტელეგრაფი, ტელეფონი, ფოტოგრაფია, ტელესკოპი, მიკროსკოპი, — ერთის სიტყეით, რაც კი რამ მეცნიერების დიდსა და დიდს საუნჯეს შეადგენს, ყველაფერი თითქმის მოგონილია, შემოღებულია; რაღა დამრჩა მე? აი საკითხავი, რომლისათეისაც მე მინდა თავ და პირეელად პასუხი როგორმე მოვაგებინო.

მაგრამ რას ვბობდაე? განა ასის წლის წინად, სანამ გამოჩენილი ფრანკლინი ელექტრონს აღმოაჩენდა, ჰქონდა ეისმეს ადამის შეილთაგანს რაიმე წარმოდგენა ტელეგრაფზედ? შეეძლო ეისმეს ეფიქრნა, რომ ოდესმე ადამიანი არამც თუ მოიგონებს ელვისა და ჭექა-ქუხილის მიზეზს, არამედ უკანასკნელს სრულიად თავის ყმად გაიხდის, დაიმორჩილებს, — მერე ისე დაიმორჩილებს, რომ კაშტეჩიეით შეაბავს ურემში და დაარბენინებს თავის თავს მთელს ხმელეთზედ; შეაბავს ნავსა და ხომალდში და სიგძე-სიგანეზედ არხენად სთელავს ყოველს ზღვა-ოკეანეს მთელს დედა-მიწის ზურგზედ; დაბარებს სიტყვასა და თვალის დახამხამების უმალ მთელს ქვეყანაზედ მოაფენინებს; ჭრაქეეით აანთებს და ქუჩებს გაანათებინებს; ატრიალებინებს ყოველ-გვარ ჩარხებს,—ერთის სიტყეით, რა საქმე გზადიან სულო და გულო, რა სამსახური გინდა, რომ მას არ ალასრულებინოს კაცმა?!

მაშასადამე, გადაჭრით შეიძლება ითქვას, რომ კიდეე ბეერი, ძლიერ ბეერი, კაკობრიობისათეის ფრიად გამოსაყენი რამ არის ჯერ მოსაგონი, აღმოსაჩენი, რომელიც არც თავის დღეში ფიქრად მოგვსელია, არც წარმოგვიდგენია.

***

ეხლა ჩემზედ არის დამოკიდებული, რას შეეუდეე, რა მოვიგონო? ცდა ბედის მონახეერეაო, ამბობს ქართუ-

ვა-ქარგვა-კერვა. აბა, უყურეთ სოფლის დედა-კაცებს, რა სახელებს უწოდებენ ეკვა სახმარებელს იარღს და თვით ნახმარობაებს ნაწილებს. აიღეთ საფეიქრო, ამშეკდლო, დაკვერდით, აქვთ თუ არა საკუთარი ნომენკლატურა? შოთა რუსთაველის შემდეგ ჩვენს მწერლობაში არა ეოფილა ჯაჯანა ასტრონომიაზე. სამეურნეო ტერმინები ხომ ისეა ჩვენს სოფლებში გუნთან დედამ თუ იცის, თორემ ჩვენი მწერლობა ძალიან შორსა სდგას ამ საგნისაგან. ისეთი ბედიანი, შესაბამი და მრავალ სახელები, როგორც ჩვენს სამშობლო მეურნეობასა აქვს, რამდენისა-მე ენთან განმავლობაში სამეცნიერად გარდმოცემული, ძნელად თუ სხვას რომელსამე ხალხთან აქვნია. ავიღოთ დედის მეტეველება, რა ენა, რა მშვენიერებაა!! ითხეს სამეცნიერო, გითხრეთ მოაწმინდელი დასმოლენენ და ენამის ენ საგანიც ძარაბად ამოიფხვნის ჩვენნი. არაფერ თუ სრულიად არაკეთრს სწერენ ჩვენნი სასოფლო-რო მამები, ფიქრის ხეტეტრიც დავიწეოს ხალხმ!! მეფეფელ-ფალეკენის გარდა ვინ იცის ის ენა, რომელზედაც დასწერა წმინდა სახსარეა, დავითნი და სხვანი?! ჩვენის ეროვნული მხატვრობის ტერმინები! ჯაჯანეს ისმის საფეს? რაღა ბეჭრი გავიანურო, ჩვენნი სანამ ვითოეულს საგანს ადგილობრივი კულტურისს არ ეძებეს ცალკე ორგანო, არ შეიძლება განვითარდეს კულტურა. ნუ თუ ჩვენ არ გვინდა საეკლესიო ისტორია, ქრონიკეკეკ, ზნეობრივი, დოდეტური ფეთის მეტეველება და სხ.? ამის გამო სასაამოვნოდ უნდა ჩავთვალოთ შედეგიერის ეურნალის დასრულა.

—

ფიალ, შედეგიერი ეურნალი არსდება ჩვენში. ჩვენში ეს საგანი ძალიან განეეთითარებელი. არამე თუ სახელმძღვანელობა, ს

elibrary.ge

მელიც საქმის მცოდნეთაგან უნდა შესდგეს.

13) რომ რუსეთში გავრცელდეს ფარჩეულობისა და ხაეიდოის ქოლა და საუკეთესო აბრეშუმის ამოხვევა, ჩვენიდამ გატანილს ხამს, გამოუყენენელს აბრეშუმს უნდა ბაკი დაედოს ფუთზე ოთხი მანათი, შეღებილს აბრეშუმს 3 მან. ფუთზე, პარკსა—5 მან., ყაჭსა და სხვა ამოხვეულს აბრეშუმს—2—1½ მან.

კავკასიის სამეურნეო საზოგადოებამ დაადგინა, რომ ბაკი სრულიად შეწყარებულ არ იქმნასო. სხვა გვარ დახმარების ვარჩეულისათვის ახლა დრო არ არის, რადგანაც სახელმწიფო ქონებათა სამინისტრო უკვე შეუდგა ამ საქმესაო.

ნარკვევი

(ჟურნალ-გაზეთებიდამ)

როგორც რუსეთში, ისე უცხოეთში ყველას უკვირს და კითხულობს: რა მიზეზია, რომ ბოლგარიაში ასეთი საზარელი ამბები ხდება და რუსეთი კი ხმას არ იღებსო? ნუთუ რუსეთმა ბოლგარიაზე სრულიად გული აიყარა და ხელი აიღოვო? თუ არა და მაშ რად მიჩუმებულა რუსეთიო?

გაზეთ „Московскія Вѣдомости“-ს ამაზედ ინ რას ამბობს:

ტყუილად ჰგიერობენ ჩვენშიაც და უცხოეთშიაც.—რომ ვითომ რუსეთს სრულიად გულიდამ ამოეღოს ბოლგარია, და საზოგადოდ „აღმოსავლეთის საქმისათვის“ სრულიად თავი მიენებებინოს. არა, აღმოსავლეთის ერთაზე რუსეთი ხელს ვერ აიღებს, რაც უნდა ცუდ ყოფაში და სიძაგელის მოგრეხის ხელში ჩაეცვდნენ ეს ერები. რუსეთმა რომ ამათზე გული ამოიჩეცოს, ეს თითქმის იმის მომასწავებელი იქნება, რომ თავის თავს გაღუდგეს. მარილია, ადამიანს გული ემკვრევა, როდესაც კითხულობს იმ საზარელს ამბებს, რომელიც ბოლგარიის მთავრობამ ჩაიგონა ამ დღეებში;ადამიანს გული ალარ უთმენს და ჭერს დაღვნე წვიდეს და სასტიკად, შეუბრალებლად დაჭესდეს ის ბაბუანი, რომელთაც ამ დღეებში უმანო სისხლი დაღვარეს და სრულიად უდანაშაულოდ დასხეეს მამულის ერთგული შვილნი; მარილია, დაუთოვნებლივ ხმის ამოღება კეთილი საქმე იქნებოდა, მაგრამ კეთილ საქმეშიაც მოთმენა უნდა. მოთმენელობა, აჩქარება მხოლოდ წაახდენს საქმესა და შეგლილი ბევრს ვერას უშველისო.

მართალია, „აჩქარებით სოფელი არავის მოუშვამია“, მაგრამ ეს არაფერი ნუგეშია იმ საქმეში, რომელსაც წამლობა უნდა.

* * *

ბოლგარიის დღევანდელს არეულობას სულ სხვა გვარად უმიქმედნია ავსტრიაზე. ავსტრიის პოლიტიკოსები დაფაცურებულან და იძახიან თურმე: ეურის მიურუება ადარ შეიძლება, ბოლგარიის საქმეებში უთუოდ უნდა ჩავერთვნეთ და ამ უწესოებას რაიმე წამალი დავასდოთო.

რას ჭნიშნავს ეს ამბავი? რის ოქმი უნდათ ამითი ავსტრიის პოლიტიკოსებსო?—კითხულობს გაზეთი „Новое Время“. რაც დრო იყო, რაც კიდევ შესაძლო იყო, ავსტრიელებმა მაშინ არ მოისურვეს ბოლგარიაში წესისა და რიგისა ჩამოგდება; მაშ რა სიხშირი უნახავს დღეს ავსტრიას, რომ ბოლგარიისთვის ასე უცბად გული შესტკივებია? რად უნდა ასე ეფიცოს, ვის ჩაუდია ავსტრია გულის-ხმიერებაში?..

გვიკვირს, როგორ მოჭსვლია გაზეთს, რომ ეს ამბავი ვერ შეუტყვია. მერე იმ გაზეთს, რომელსაც ასე ძრიელ უკვარს სხვის გულში ჩახედვა, და სიხშირეთის ახსნა ხომ ამ გაზეთის ხელობაა!..

* * *

იმავე გაზეთ „Новое Время“-ში ერთი საყურადღებო და მართლა რომ სასიამოვნო ამბავი შეგვხვდა. ეს ამბავი მით უფრო საყურადღებოა, რომ ამას ამბობს გაზეთი „Новое Время“.

ჩვენის განაპირა ქვეყნებისა და საზოგადოდ პროვინციებისთვის დიდად საჭიროა კარგად მომზადებული მოსამსახურე კაცნი,—ამბობს გაზეთი. და უფრო უკეთესი და საქმისთვისაც სასარგებლო იქნებოდა, რომ ყოველგვარი თანამდებობა იქუარუნეკეე ეძალოდეთ, ვიდრე ამის გულისთვის პეტერბურგიდან იგზავნებოდნენ მოხელეები. ჩვენ ამას იმიტომ კი არ ვამბობთ, რომ პეტერბურგიდან გაგზავნილ მოხელეებს წესნი ვსდებდეთ, და უცოდინრობას ან უპატიოსნებას ვწამებდეთ, არა, მაგრამ ცოდნისა, თუნდა, საქმეებში გამოცდილებისა და პატიოსნების გარდა, სხვა რამე უფრო მეტად საჭიროა და აი სწორედ ამის ცოდნა, რაც ყველაზედ უმთავრესი საჭიროა, ა